

Norge trenger en fremtidsrettet datapolitikk. Foto: Yelo Jura/Shutterstock.

Politikerne må ta stilling til de digitale dilemmaene:

Data er den nye politikken

Silvija Seres

Du kan beskytte fortiden mot fremtiden, og du kan beskytte fremtiden mot fortiden – men du kan ikke gjøre begge deler samtidig. Vi trenger en datapolitikk for fremtiden som tar med seg verdier og identitet fra fortiden, men hva skal denne datapolitikken være? Det haster med å finne svaret, for utviklingen går i hyperfart. Det er beslutningene vi tar i dag, som bestemmer hvordan vi skal leve i morgen. Fremtiden kan være lys, men bare dersom vi tar den nødvendige kontroll over den.

Silvija Seres er matematiker og teknologiinvestor. Hun har bakgrunn fra algoritmeforskning i Oxford, utvikling av søkemotoren Alta Vista i Silicon Valley, strategisk ledelse i Fast Search and Transfer og tjenesteutvikling i Microsoft. Hun jobber nå som styremedlem i flere store selskaper, inkludert Ruter, Det Norske Veritas og Norsk Rikstoto, og som aktiv investor i flere teknologibedrifter.

For at både det offentlige og næringslivet skal kunne forholde seg til de digitale utfordringene – og for at vi i Norge skal klare å forme vår egen digitale fremtid – er det avgjørende at norske politikere begynner å ta aktivt stilling til de digitale dilemmaene, slik at vi kan begynne å diskutere og peke ut en retning. Dersom vi utsetter diskusjonen, vil usikre politikere fortsette å presentere de vage og ukontroversielle standpunktene vi er blitt vant til å høre i digitaliseringsdebatten: «ja til mer data», «ja til kunstig intelligens, så lenge den ikke er ond», «ja til nye jobber og livslang læring», «ja til at Norge skal gripe alle de unike mulighetene» og «ja til innovasjon». Alt dette er det vanskelig å være uenig i – men det gir oss ikke noe grunnlag å bygge videre på.

«Ja til alt det gode» og «nei til alt det onde» er ikke politikk. Politikk dreier seg om aktive valg. Prioriteringene våre viser hvem vi er, og hva vi står for. Politikk består av prioriteringer, og vi må være tydelige rundt hvilke prioriteringer som skal forme og bestemme vår digitale fremtid.

Morgendagens digitale dilemmaer

Har våre politikere svarene på hvordan det digitale Norge skal se ut? Svarene de gir, er i beste fall vage og altomfattende. I verste fall skjuler det seg en kunnskapsløshet bak honnørord som personvern og forsiktighetsprinsipper. Vi har ikke tid eller råd til å vente og se til ting fremstår klarere. Gjør vi det, blir det de store digitale megamonopolene som bestemmer vår fremtid. Og da vil vår nasjonal selvråderett stå i fare.

Datapolitikken må selvfølgelig utvikles på en god og demokratisk måte, men det forutsetter at vi forstår hva som skjer i verden i dag, og at de politiske partiene klarer å vise handlekraft. Hovedmålet for all politikkutvikling bør være å beskytte, på både kort og lang sikt, de viktigste samfunnsverdiene, ikke minst fellesskap, likeverd og tillit. Alle disse er truet på lang sikt på grunn av digitaliseringens unike kjennetegn: eksponentiell utvikling, polarisering og ekstreme fordeler ved å være først på data, algoritmer og nettverkseffekter.

Dette er ikke enkelt. Når vi vet hvor stor påvirkning teknologi allerede har på hvordan vi lever og jobber, er det ikke vanskelig å forestille seg hvordan den eskalerende teknologiske utviklingen vil gjøre hverdagen enda mer annerledes i årene som kommer. Men *på hvilken måte* vil den være annerledes? For å besvare det må vi lære oss å gjenkjenne de digitale dilemmaene raskt, slik at vi kan omgjøre dem til politiske spørsmål og sikre en god debatt – og en demokratisk digitalisering av Norge.

Figur 26.1 Vi må gjenkjenne digitale dilemmaer og omgjøre dem til politiske spørsmål. Illustrasjon: Birgers Oterutleie.

Jeg har selv deltatt i strategiske samtaler med representanter fra ulike arbeidsgrupper. Det gir gode brukerperspektiver, og gjennom slike samtaler blir man oppmerksom på de mange digitale dilemmaene. En ansatt i helsevesenet stilte for eksempel spørsmålet: Hvor mye overvåking kan en helseinstitusjon tillate av en voldelig psykisk utviklingshemmet? Og hvem skal eie disse dataene? Her står offentlige institusjoner og det offentlige virkemiddelapparatet påfallende stille, og ingen handler før politikerne har gitt tydelige signaler om hvordan dette bør håndteres. Problemet er at mange folkevalgte rett og slett er usikre på hva som er riktig, etisk og politisk. Det er i og for seg naturlig. Problemet er bare at de politiske partiene altfor ofte ender opp med å vente på hverandre. Og når ingen hever røsten, uteblir også debatten og de politiske vedtakene.

Da vi startet læringsplattformen LØRN i 2018¹, ville vi samle så mye som mulig av den nye digitale kunnskapen og de verdifulle erfaringene nordmenn sitter på, i en digital samtale. Vi har nå bygget opp Norges største samling av nye innovasjonshistorier, fordelt på over 970 digitale caser innen 50 temaer i teknologi, næringsliv og samfunn. Vi har snakket med mange av landets mest inspirerende forskere, ledere i store og små bedrifter, politikere, gründere, kunnskapsklynger, ansatte i offentlig sektor og til og med barn.

Plattformen har vist oss hvor viktig det er å spre ny kunnskap via gode strategiske samtaler. En sokratisk, dialogisk modell representerer den beste måten å implementere en slik effektiv, livslang læring på. Jo mer vi snakker sammen, desto bedre er vi også i stand til å forstå de teknologiske utfordringene enkeltpersoner, bedrifter og organisasjoner står overfor i samfunnet.

¹ Se websidene lorn.tech og lorn.university

En effektiv øvelse for raskt å tilegne seg kunnskap og få perspektiver på ny teknologi, er å diskutere etiske dilemmaer og veie argumenter og ulike løsninger opp mot hverandre. I LØRN har vi laget flere undersøkelser for å høre hva folk tenker om utfordringene den nye teknologien kommer til å stille oss overfor. Erfaringer herfra ligger i stor grad til grunn for det vi nå skal se på: partipolitikken og partiprogrammene som grunnlag for den videre debatten.

Partiprogrammer er fasit på fremtiden, ikke fortiden

I det følgende skal jeg skissere noen enkle, men konkrete forslag til hvordan politikken kan og bør posisjonere seg i digitaliseringsdebatten – og hvordan den kan forme partiprogrammer som tar høyde for morgendagens digitale dilemmaer. Partiprogrammene er et naturlig sted å lete etter digitale prioriteringer og hvordan politikerne mener morgendagens utfordringer bør løses, så jeg tar utgangspunkt i dem.

Partiprogrammene spiller to viktige roller: én ekstern, som en slags fremtidskontrakt med velgerne, og én intern, som partiets eget politiske utviklingsverktøy. Og fordi programmene skal dekke et mylder av saker og romme mange ulike temaer, utvikles de som oftest gjennom dialog og forhandlinger. Til slutt vedtas det hele på et landsmøte. Arbeiderpartiets utkast til partiprogram for 2021–2025 rommer i skrivende stund 115 tettekrevne sider.

Problemet med denne arbeidsmetoden er at dagens programmer i liten grad fanger opp den raske teknologidrevne utviklingen i samfunnet og altfor ofte skuer mot fortiden. Det skyldes, mistenker jeg, at norske politikere ikke klarer å forestille seg den digitale utviklingen eller har oversikt over det digitale landskapet, og at de ikke helt klarer å få bruddstykkene til å passe med deres tilvante politiske kart.

Jeg foreslår derfor noen nye posisjoner i datapolitikken, og noen nye digitale fanesaker. Teknologi er nødt til å bli en sentral del av morgendagens partiprogrammer, og for alle de ni stortingspartiene finnes det mange spennende muligheter som både bygger på egne kjerneverdier, og som kan bidra til å løfte digitaliseringsdebatten til et mer utviklende nivå.

Dette forutsetter at partiene tar aktive valg og tør å stå for tydelige standpunkter. Det kan ikke være lov å sno seg unna upopulære nedprioriteringer. For at alle velgerne skal kunne henge med i debatten, kan det heller ikke brukes språk som du må være dataingeniør for å forstå – digitaliseringsdebatten må være tilgjengelig for alle.

Hva står partiene for, i vår felles fremtid?

For å kunne posisjonere de politiske partiene digitalt må vi først ha klart for oss hva de faktisk står for. Jeg leser partiprogrammer slik en velger uten mastergrad i samfunnsvitenskap ville gjøre det. Det er vanskelig lesning. Programmene er omfattende og som verktøy ikke spesielt godt egnet til å gjøre partienes politikk differensiert eller fokusert. Jeg forstår dem primært som verktøy for partiintern dialog og utvikling, og en plattform for å samle troppene. Men satt opp mot hverandre, er partienes programmer altfor like på de overordnede punktene. Alle partier er for det gode og mot det onde. Det betyr at de i realiteten ikke tar valg – og det er et problem, for det er i de vanskelige valgene at reell politikk utøves i praksis.

Den store utfordringen er at partiprogrammene er bærere av partienes historie i større grad enn plattformer for fremtidig arbeid og utvikling. De er skapt gjennom dialog og prosess, og ender med å være konserverende og inkluderende. Det nye finner ikke plass i partiprogrammene, og partiene går glipp av en viktig mulighet til å hjelpe velgerne med å forstå hvilke saker de bør være opptatt av, i en fremtid som kommer raskt.

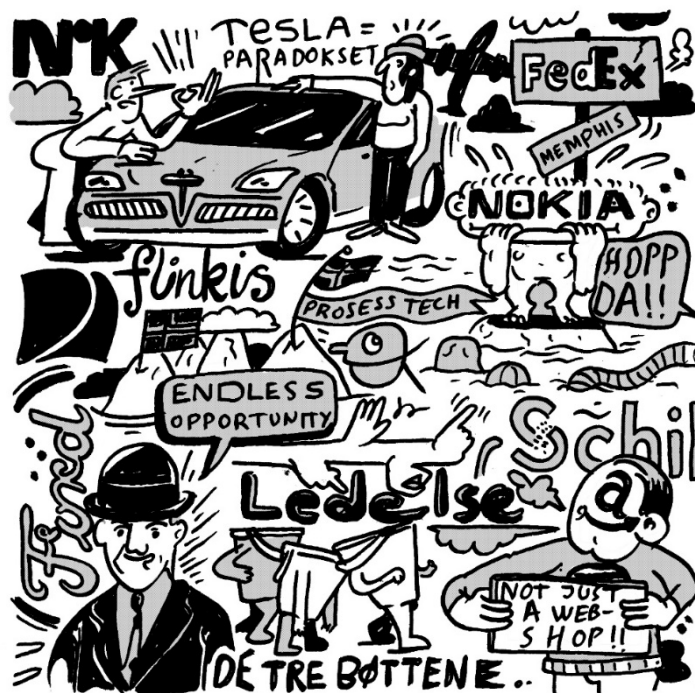
De nye interessene og konfliktlinjene bør komme tydeligere frem. Det bør også prioriteringene som det enkelte partiet står for, begrunnet i partiets verdier. Et godt utgangspunkt er å sette opp noen verdipar som bærer med seg grunnleggende motsetninger og endog dilemmaer. Dersom partiene ikke tydelig posisjonerer seg i forhold til disse dilemmaene, vil de heller ikke kunne formulere en tydelig datapolitikk. En tydelig datapolitikk er i sin tur nødvendig for at vi ikke skal ende med å bli styrt av utenlandske, udemokratiske krefter.

Dilemmaene berører eldgamle verdispørsmål, som de forskjellige partiene historisk har tydelige posisjoner på:

- Individ – Fellesskap
- Tradisjon – Fremtid
- Evolusjonær – Revolusjonær
- Nasjonal – Internasjonal
- Kortsiktig – Langsiktig
- Konkurransse – Solidaritet
- Individansvar – Fellesansvar
- Markedskrefter – Sosiale krefter.

De fleste norske partier og politikere tar balanserte posisjoner i disse valgene. Det er ikke enten-eller, og det er bra i et så stabilt og rikt land. *Men det er ikke mulig å få full uttelling på begge sider av disse valgene.* Så spørsmålet er hva som prioriteres, og hvilke avveininger som tas.

Vi bør ta opp hvert av disse verdivalgene, innen hvert parti, og diskutere hvordan de vil endre karakter i de kommende årene. Det vil gi en retning som velgerne vil kjenne igjen. Det vil i fremtiden være mer polarisering, mer sentralisering, mer globalisering, mer ustabilitet og mer fokus på bærekraft. Spørsmålet er hvordan vi styrker det som virkelig teller. For eksempel: Digitalisering og nye teknologier muliggjør nye kommunikasjonskanaler, men skaper også nye typer ensomhet: Hvor inkluderende vil vi at samfunnet vårt skal være, og på hvilke nye måter må vi løse den utfordringen? Hvis vi ikke vil ha et norsk «ensomhetsårhundre», må vi tenke på nye byggemetoder, byplanleggingsmetoder, helse- og velferdsprosesser osv. for å gi de mange nye gamle en relevant og fri og spennende alderdom.

Figur 26.2 Datapolitikk handler ikke bare om båndbredde og serverplass, men også om utdanning, personalisering og personvern. Illustrasjon: Birgers Oterutleie.

Det viktige er å forstå at datapolitikk ikke bare er «mer data»-politikk. Det handler ikke bare om *mer* båndbredde, *mer* serverplass, *mer* IKT-utdanning, *mer* personalisering, *mer* personvern.

For det er ikke mulig kun å si *mer*: Mer personalisering – i betydningen individuell tilpasning – går *alltid* på bekostning av mer personvern. Hvis et parti velger mer personalisering, kommer neste spørsmål: Skal vi la store utenlandske dataselskaper personalisere helsen vår mer enn våre nasjonale helseleverandører som er finansiert via våre felles skattepenger? Da må vi ta stilling til «datapatriotisme» som en politisk retning. Kanskje svaret er å søke å inngå i et nytt internasjonalt samarbeid med EU om deres satsing på et felles «data governance»-direktiv. Det vil i så fall være både praktisk og modig.

Det er mange nye problemstillinger som jeg ikke berører her, slik som bærekraft, generasjonsregnskap og allmenningens tragedie. Se på det følgende som et forenklet og kortfattet forsøk på å snakke om fremtiden, basert på fortidens verdisett. Kjerneverdiene våre bør ikke endre seg fundamentalt selv om verden rundt oss er i fundamental endring – det er nettopp derfor vi har politikk og tror at vi mennesker ikke bør overstyres av kunstig intelligens i ledelse og politikk.

De ni stortingspartiene

Her er noen ideer som kjennetegner hvert politisk parti. I tabell 26.1 har jeg også forsøkt å sette opp noen eksempler som de kan lære fra og hente ideer fra, uten at jeg i denne artikkelen kan gå i detalj rundt disse.

AP Arbeid for alle <i>Estland (svært effektiv offentlig styring via digitale kanaler og data, digi-mot)</i>	H Konkurranseskraftige markeder, næringsliv og nasjon <i>Tyskland (den fjerde industrielle revolusjon og verdens beste industrielle virtualisering)</i>	V Innovasjonskraft <i>Barcelona (digitalt selvstyre i by, på byens premisser)</i>
FrP Individets frihet <i>Silicon Valley og USA (markeds konkurranse som skaper vinnere)</i>	SV Inkludering for alle <i>New Zealand (verdens mest kreative skole, svært gode gründerbetingelser)</i>	SP Distriktsutvikling <i>Canada (verdens beste bærekraftsingeniører)</i>
KrF Tradisjon <i>Island (verdens beste genetiske databank). Singapore (kontroll og tradisjon)</i>	MDG Klima <i>EU (grønne fonds med stor vekt på bærekraft for klima, men også for samfunn)</i>	R Mer stat, mindre marked <i>Israel (cyber-sikkerhet som nasjonalt våpen, men også som vekst-strategi)</i>

Tabell 26.1 Ideer som kjennetegner politiske partier.

Med dette som bakteppe kan vi antyde noen av ideene som partiene kan bygge videre på. Det er åpenbart overlapp mellom partiene, men basert på hovedtrender i hvert partis verdier og idétradisjon, bør dette kunne utgjøre et grunnlag for videre diskusjon innenfor hvert parti – og mellom dem:

Arbeiderpartiet:

Staten bør sette retningen for digitaliseringen via «missions»² for å sikre fellesskapets behov og arbeid for alle. Hvordan vi skal finansiere felles tjenester, er den store utfordringen i fremtiden. Av konkrete tiltak kan nevnes opprettelse av et statlig selskap: Statdata – inspirert av Statoil, Statnet, Statkraft – som bruker nasjonale dataplattformer for forvaltning av data som vi skaper i fellesskap, både som individer og som system, og som ser på data som verdifull råvare og grunnlag for nasjonal vekst. Staten skal holde i "velferd og varme hender", men styrker dem med databruk i verdensklasse og gode partnerskap med nasjonale leverandører av store dataplattformer.

Høyre:

Maktspredning er viktig for et åpent samfunn. Derfor bør markedet drive innovasjon og utvikle fokus på nye tjenester. Hvordan vi kan beholde konkurranseskraften i privat sektor i fremtiden, er den store utfordringen. Statens økonomi skal være basert på realisme rundt fremtidige behov og effektiviseringsmuligheter, idet man utvikler nye tjenester som utfordrer tradisjonelle måter å organisere og budsjettere for velferd, helse, sikkerhet osv. på. Det skal være fokus på grunnforskning, der Norge har unike fordeler og sterke miljøer fra før. Det må sikres et tett samarbeid med EU om «data governance» og investering i forskning og utvikling.

² Begrepet "missions" stammer fra Kai Fu Lees *AI Superpowers* (Boston: Houghton Mifflin, 2018) og Mariana Mazzucattos *Mission Economy* (New York: Harper Collins, 2021) og dreier seg om store, samlende, transformerende innovasjonsprosjekter på nasjonalt plan.

Sosialistisk Venstreparti:

Sosial bærekraft må sikres nå, og polarisering er den store faren. Det må skapes en velferdskontrakt for og med alle innbyggere via datadeling og felles plattformer som sikrer lik fordeling av de nye tjenestene og motvirker polarisering. Likheter skal være grunnprinsipp, også når det gjelder muligheter til å skaffe seg ny kunnskap og nye tjenester, og digitaliseringen skal være demokratisk og involvere innbyggerne aktivt i utviklingsdialog. Det må drives en talent- og skolepolitikk som forstår verdien av mangfold i kjønn, etnisitet og alder.

Venstre:

Vi trenger innovasjon og entreprenørskap på steroider. Det verste som kan skje Norge, er å bli digitalt akterutseilt. Nisjedata er Norges store mulighet (data om energi og ressurser, industrielle data innen våre sterke industrier, data om helse, velferd osv.). Smarte byer og smarte hjem skal bygges på grunnlag av felles verdier og byenes egne oppfatninger om hva som gjør deres by unik. Innbyggerne må gjennom god felles dialog selv definere hva som er de store mulighetene og behovene. Vi skal skape digitale helter i skolene helt fra starten av, og sørge for at noen av våre høyere utdanningsinstitusjoner er i verdensklasse innen sine sterkeste disipliner. Forbrukerne er de viktigste utviklere for tjenester og for nye løsninger i samfunnet.

Fremskrittspartiet:

Det er staten som skal eies av individene, ikke individene som er statens eiendom. For å sikre sterke individer og lokalsamfunn trenger vi god infrastruktur. Personvern må prioriteres, og staten må bruke data på en godt forankret og rollebasert måte. Det skal bygges statlige plattformer som skaper «Uber for X»-løsninger³, der den enkelte kan definere sitt yrkesvalg og type ansettelse. Vi må sikre modernisering av transportsektoren med elektrifisering, autonomi og IoT («tingenes internett»)⁴, både på vei og på vann. Dette må være en nasjonal satsing, så vi unngår «Tesla-paradokset»⁵. Det skal gis innovasjons- og gründerkattelettelser og støtte til små oppstartsselskaper som må gjennom «dødens dal» før de kan være store verdiskapere for fellesskapet.

Kristelig Folkeparti:

Fortid er en forutsetning for fremtid – det digitale må bygges på verdier og tradisjon. Verdiskapingen fra digitalisering må relateres til tradisjonelle samfunnsverdier, og det må bygges en sterk forståelse av hvordan det digitale endrer samfunnet. Nye sosiale problemer og utfordringer søkes løst gjennom teknologi og kunnskap, med fokus på samspill og tverrfaglighet mellom teknologi, etikk og økonomi. Støtte til de svakeste i samfunnet må sikres slik at de også kan delta i den digitale dugnaden, og bio- og genteknologien må utvikles parallelt med digitaliseringen på en måte som ivaretar menneskeverdet.

---

³ Uber.com lager en datadrevet plattform som formidler kjøreoppdrag mellom passasjerer og Uber-tilknyttede sjåførere som benytter sine egne biler i transporten. En slik datadrevet kortslutning av tradisjonelle leverandørkjeder vil skje i alle industrier.

⁴ IoT står for Internet of Things, dvs. nettverket av identifiserbare gjenstander som er utstyrt med elektronikk, programvare, sensorer, aktuatorer og nettverk, og som gjør gjenstandene i stand til å koble seg til hverandre og utveksle data.

⁵ Tesla-paradokset dreier seg om at Norge er det landet i verden som har høyest andel nyinnkjøpte Teslaer per kapita, subsidiert av fellesskapet, men ikke har skapt innovasjonsplattformer basert på denne «first-mover»-fordelen.

Miljøpartiet De Grønne:

Vi må satse stort og kompromissløst på det nye: grønn bærekraft gjennom digitalisering. Vi må beregne nåverdien av investeringer i gamle teknologier versus; lage et klimaregnskap og et generasjonsregnskap. Vi må fokusere på innovasjon som skaper nye, grønne industrier og arbeidsplasser. Samfunnet må tåle at den nødvendige risikoen tas, og at de store grønne tiltakene krever verdensledende kunnskap og initiativer – og også at det vil ta tid før slike store tiltak kaster økonomisk av seg. Vi skal finne algoritmiske modeller og bruke kunstig intelligens for mer bærekraft, og optimalisere byer, kommuner, bygg for klimanøytralitet eller positivt CO₂-regnskap. Skolen skal skape nye måter å lære om den fysiske, naturlige verden på gjennom VR (virtual reality), spill og digitale formidlingskanaler. Vi skal bygge natur, samfunn og bærekraft inn i alle fag i skolen; tverrfaglighet er den nye normalen.

Senterpartiet:

Vi skal ta hele landet i bruk gjennom digitalisering, bedre og raskere. Data er vårt viktigste kollektive gode, på tvers av geografi og sosialt utgangspunkt. Digitalisering er den største gaven til distriktpolitikk i historien. Vi må skape nye finansieringsmodeller for innovasjon og industri, særlig i tradisjonelle industrier, f.eks. jordbruk og havbruk; data kan effektivisere dagens løsninger og gjøre dem mer miljøvennlige, men også skape nye tjenester og produkter. Digitalisering skaper muligheter for anti-sentralisering og lokale styrker: bo hvor du vil, jobb hvor du må – og skap jobber der du trives best. Datateknologi kan forbedre jordbruks- og skogsindustriene, med bedre overvåkning, utnyttelse, utvikling og omdisponering. Vi må koble sammen tradisjonell og lokal visdom med nye innsikter og metoder på en unik måte. Desentraliserte avgjørelser og datasentre vil være attraktive i et av verdens tryggeste og mest stabile land; disse kan brukes både til nasjonal og regional utvikling og som drivere av utvikling innen grønn energi. I en tid der to hovedmodeller for digitalisering i verden spiller på motsatte syn på verdiskaping – USA med individuell konkurranse og frie markeder, og Kina med totalitær fellesskapskontroll – vil en kompromissløs senter-posisjon, med god balanse mellom individ og fellesskap for fremtidens verdiskaping, være attraktiv som «den tredje veien».

Rødt:

Staten kan og må være retningsgivende for store samlende satsinger. Staten skal definere noen tydelige «missions» (mål), slik som Israel har definert cyber-sikkerhet, eller Kina har definert kunstig intelligens. Samlekraften i tydelige mål, definert av fellesskapets fremtidige behov, er nødvendig for å utvikle verdensledende løsninger. Vi trenger egne, nasjonale trafikkregler for data med rollebaserte tilganger. Hvis vi ikke definerer dette selv, vil vi bli innlemmet i det som antagelig er verdens mest avanserte regelsett under utvikling: EUs. Da blir det vanskeligere å definere særnorske måter å skape vekst og samfunnsverdier på, med utgangspunkt i våre data. Vi må kombinere automatisering med sosiale verdier, slik at jobbene ikke forsvinner, men blir mer meningsfulle og menneskelige, og vi må knytte digitalisering til makt og ressurser, med mekanismer som sikrer at de nye hierarkiene ikke befester seg for alltid, og at særlig de store internasjonale selskapene gir tilbake til landene som mater dem med data.

Dette er *mine* forsøk på å formulere ideer og standpunkter for partiene – dette står med andre ord for min regning og ikke partienes. Men jeg håper ideene og forslagene fanger partienes idégrunnlag, slik disse er uttrykt i de faktiske partiprogrammene, og at det vil være mulig å anvende ideene på en fruktbar måte i de enkelte partienes videre diskusjon om datapolitikken.

Oppsummering

Det skapes nå et stort rom for ny politikk. Dette er tid for «rethink politics»: politikk som tenker om igjen. Vi må finne ut av dette på en smidig, utforskende måte, og ikke vente til det er opplagt for alle, for da er det for sent. Vi må starte samtalen om hva som er de viktigste prioriterings spørsmålene, og ha en god og engasjert diskusjon i og mellom partiene.

Her er mine mer generelle forslag til hvordan vi bør prioritere i det nye, digitaliserte samfunn, og jeg knytter dette til den tradisjonelle temalisten i partiprogrammene:

1. Arbeids- og næringspolitikk – for at alle skal med, må vi skape nye jobber og industrier.
2. Kunnskapspolitikk – mer tverrfaglighet, mer livslang læring, med både bredde og dybde.
3. Familiepolitikk – verdig og relevant alderdom, håndtere nye samværsformer.
4. Samferdsels- og infrastrukturpolitikk – dataplattform som forutsetning for digitalisering.
5. Sikkerhetspolitikk – balansere individuell frihet med felles sikkerhet.
6. Utenrikspolitikk – balansere nasjonal digital selvråderett med internasjonale partnerskap.
7. Energipolitikk – finansiere grønn utvikling, kunnskapsoverføring fra oljen.
8. Helsepolitikk – ivareta en rettferdig fordeling, utvikle bioteknologi basert på verdier.
9. Velferdspolitikk – sterk bestillerevne lokalt og helhetlig tenkning nasjonalt.
10. Innovasjonspolitikk – fornye institusjonene, fra forvaltning til fokuserte satsinger.

Alt dette kan vi så tolke og diskutere i lys av de enkelte politiske partienes programmer og verdier, slik jeg nettopp har skissert. Dette gir spennende muligheter for den politiske debatten.

Hva kan vi lære av tidligere helter fra politikk og næringsliv?

Denne norske politiske diskusjonen er så viktig å ta på alvor fordi digitalisering er altfor viktig til å bli overlatt til store selskaper på den andre siden av kloden. Men hva så? Hva bør vi egentlig gjøre? Det finnes ingen enkle svar, men et godt utgangspunkt er at vi i Norge bør gjøre slik som vi har gjort før, med stor suksess: bruke hjemfallsrettigheter for data, den nye ressursen, slik at verdiene som skapes av våre innbyggere, kommer innbyggerne til gode på lang sikt. Tanken kommer fra samtaler med to av mine forbilder: Sigbjørn Johnsen og Christian Rynning-Tønnesen.

Rundt 2010 satt jeg i styret i Norsk Tipping og hadde uforglemmelige samtaler med Sigbjørn Johnsen (alltid inkludert Hans Børli-sitater). Vi snakket om hvordan Norge klarte å skape oljeeventyret, når så mange andre land med olje ikke klarer det samme. Sigbjørn, som var en av arkitektene bak det som antagelig er et av de mest vellykkede reguleringsekspesimenter i verden, forklarte at det var måten vi forvaltet oljen på som var unik. Reguleringen, via skatt, Oljefondet og høyteknologisk satsing, skapte en ny superprofitabel eksportindustri, samtidig som man bevarte brorparten av inntektene til kommende generasjoner. Vi unngikk den hollandske syken og forvaltet den nye rikdommen med gjennomgående politisk enighet. Kanskje vi vant i verdens Lotto, men vi forvaltet denne gevinsten klokt og langsiktig, for felles vekst og stabilitet.

Jeg satt også i styret i Statkraft, med Christian Rynning-Tønnesen som konsernsjef. Fra ham lærte jeg at hjemfallsrettigheter har en sterk tradisjon i Norge. Om oljen ga oss velferd, så er det vannkraft som ga oss velstand, gjennom tilgang til ressurser, men også gjennom klok, fellesskapsfokusert og langsiktig forvaltning. Og velstanden kombinert med tillit, fellesskap og åpenhet var grobunn for en stabil nasjon

med god felles utdanning og helse, pensjon og sikkerhet, med liten gründerrisiko og et sterkt sikkerhetsnett som hindrer polariseringen som splitter resten av verden.

Hva om vi bruker Norges unike evne til å utvinne store verdier fra naturressurser og setter dem i samfunnets tjeneste også på data? Dette bør inkludere hjemfallsrettigheter på data, slik at data kommer befolkningen til gode.

Premisset for at dette skal fungere, er at vi klarer å få kontroll på dataforvaltningen vår, og da må vi ha en god felles dataplattform. Staten må være aktiv i konstruksjon av slike innovasjonsplattformer, og det har den allerede gjort i flere tilfeller: Altinn, skatt, Brønnøysundregistrene, Kreftregisteret. Men vi trenger et mer helhetlig styringsregime på data, der reglene for deling, rensing, analyse og videreforedling skapes i fellesskapet og reguleres og sjekkes for etterlevelse av det offentlige. Slik blir staten en arkitekt av innovasjonsplattformer, og det private næringsliv kan levere nye og lønnsomme tjenester på toppen av denne plattformen.

Igjen kan og bør de forskjellige partiene utfordres langs nettopp disse aksene, i lys av sine verdier og programmer. Da må man være konkret og ikke bare holde seg med klisjeer og gode ønsker.

10 databud for det nye Norge

Vannkraften ga oss velstand, oljen ga oss velferd, data kan i beste fall gi oss verdighet. Vi har bygget landet gjennom store omstillinger, klarer vi å være modige nok denne gangen også?

Norge regnes blant de beste land i verden gjennom sin kombinasjon av inntekt, lykke og rettigheter for innbyggerne. Hvordan skal vi sikre dette fremover? Vi liker å si at data er den nye oljen, slik oljen var det nye vannet. Vi klarte å skape store samfunnsverdier basert på hjemfallsrettighetene fra 1909 og de 10 oljebudene⁶ fra 1971. Hva med 2021 – kan vi bygge landet videre på dataressursene? Kan 10 "databud" skape minst like stor samfunnsverdi i 2021–2071 som de 10 oljebudene gjorde i 1971–2021?

En titt på oljebudene fra 1971 gir en emmen følelse av at vi var mer modige den gangen. En enkel omskrivning av oljebudene, der data erstatter olje, gir et utgangspunkt for hva vi som nasjon bør ville med dataressursene våre:

Med utgangspunkt i Regjeringens prinsipielle syn, at det utvikles en datapolitikk med sikte på at de norske dataressursene utnyttes slik at de kommer hele samfunnet til gode, vil Næringskomiteen i tilslutning til dette gi uttrykk for:

1. At nasjonal styring og kontroll må sikres for all virksomhet fra de norske dataressursene.
2. At dataressursene utnyttes slik at Norge blir mest mulig uavhengig av andre når det gjelder tilgang til dataressurser.
3. At det med basis i de norske dataressursene utvikles ny næringsvirksomhet.
4. At utviklingen av databasert virksomhet må skje under nødvendig hensyn til eksisterende næringsvirksomhet og natur- og miljøvern.

---

⁶ De ti oljebud eller de ti oljepolitiske bud er tilnavn brukt om hovedkonklusjonene i innstilling nr. 294 fra Stortingets utvidede industrikomité i 1971, under behandling av stortingsmelding nr. 76 om petroleumsvirksomheten på norsk kontinentalsokkel. De ti hovedkonklusjonene ble stående som et viktig grunnlag for videre politisk styring av petroleumsvirksomheten, med tilhørende lovverk.

5. At ukontrollert deling av norske dataressurser ikke må aksepteres unntatt for kortere prøveperioder.
6. At norske dataressurser som hovedregel foredles i Norge med unntak av det enkelte tilfelle hvor samfunnspolitiske hensyn gir grunnlag for en annen løsning.
7. At staten engasjerer seg på alle hensiktsmessige plan, medvirker til en samordning av norske interesser innenfor norsk dataindustri og til oppbygging av et norsk, integrert datamiljø med såvel nasjonalt som internasjonalt siktepunkt.
8. At det opprettes et statlig dataselskap som kan ivareta statens forretningsmessige interesser og ha et formålstjenlig samarbeid med innenlandske og utenlandske datainteresser.
9. At det i overnasjonale fora velges et aktivitetsmønster som tilfredsstillende de særlige samfunnspolitiske forhold som knytter seg til overnasjonale forhold.
10. At norske dataressurser i større omfang vil kunne stille norsk utenrikspolitikk overfor nye oppgaver.

Tør vi, én gang til? Vi har ikke råd til å la være. Vi må hakke gjennom retorikken om at «mer data» løser alle problemer, og lage vår egen digitale vei inn i fremtiden, fordi vår nasjonale selvråderett og vår identitet som frie mennesker avhenger av det.

Quo vadis, Norge?

En enkel, ti-punkts strategi for digitalisering av Norge er umulig å lage. Men jeg tror at vi må starte et sted. Bare med et slikt modig – ja, kanskje overmodig – utgangspunkt kan vi klare å gjennomføre en slik reise som science fiction-forfatteren Douglas Adams beskrev: *«I may not have gone where I intended to go, but I think I have ended up where I needed to be»*.

Figur 26.3 Ti punkter for digitalisering av Norge. Illustrasjon: Mashosh/Shutterstock.

Derfor, overmodig, men likevel: Jeg avslutter med et forslag på 10 punkter for digitalisering av Norge:

1. Skap en **felles dataplattform for god offentlig datastyring**: med omforente og forankrede regler for datainnsamling, verifikasjon, foredling, bruk, gjenbruk og sletting. Felles eierskap over denne vil være selve grunnmuren i en effektiv digitalisering, og grunnlaget for vår nasjonale selvråderett.
2. Iverksett **hjemfallsrettigheter for data** som naturlig og fornybar ressurs, slik at brorparten av dagens og fremtidens verdiskaping på basis av data skapt på norsk jord tilfaller dem som bor her, og styrker konkurransekraften i deres felles institusjoner.
3. Definer **funksjonelle standarder for nasjonale, databaserte løsninger og infrastruktur** slik at felles dataplattform blir et nasjonalt utgangspunkt for innovasjon, slik som Altinn, BankID og Diskos, og definer tydelige omfordelingsmekanismer mellom det gamle og det nye.
4. Invester i god **digital infrastruktur med 5G og Tingenes internett** som utgangspunkt i verdens beste datainnsamlingsevne innen industri, helse, velferd, sikkerhet og utdanning, og skap rom for nye samfunnstjenester som bygger på disse dataene.
5. Spre **agil (rask og smidig) kultur og prosesskunnskap i offentlig sektor**, slik at alle blir fremoverlente brukere av nye digitale verktøy, og at det offentlige blir en sterk bestiller av nye løsninger som besvarer nye problemstillinger, med innovative innkjøp og privat-offentlig partnerskap.
6. Definer **nye økonomiske modeller og samfunnsmodeller** som tar hensyn til eksponentielle fremskrivninger og ikke baserer seg ensidig på historisk vekst, fordi fremtiden er umulig å fremskrive lineært fra nåtid og fortid. Monetiser, ikke minimaliser, de nye risikoene.
7. Bygg **kunnskap om digitalisering og det nye samfunnet**, om nye digitale verktøy, løsninger, utfordringer og muligheter i hele befolkningen, både unge og gamle hoder, og på en bred, tverrfaglig, inkluderende måte. Fremtiden er ikke en fest for de spesielt inviterte.
8. Start **livslang læring i praksis** i dag, sett opp insentiver der individer, deres arbeidsgivere, og samfunnet for øvrig tre-deler regningen og sørger for like læringsmuligheter for hele samfunnet, for å unngå den store polariseringsfaren. Vi liker poler, men bare i geografi.
9. Gjør det **lett å gjøre rett** ved å **investere i det nye**; sørg for at de som tar risiko ved å være innovatører og entreprenører, klarer å overleve lenge nok og klarer å beholde en respektabel andel av sin samfunnsnødvendige verdiskaping – og ikke la alt bli solgt ut.
10. Velg **tre «tokter» – missions – som samler på tvers av fag og geografi** innen Norges unike styrker, for eksempel verdensledende løsninger og nye industrier innen hav, naturressurser, energi, helse, velferd, sikkerhet og utdanning. Bærekraft er den nye vekstmotoren.